
МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 351.851

М. А. Ажажа

кандидат наук з державного управління,
здобувач кафедри публічного управління та землеустрою
Класичного приватного університету

НАУКОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СКЛАДНИКІВ ПОНЯТІЙНОГО КОНСТРУКТУ «ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ МОДЕРНІЗАЦІЄЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ»

У статті висвітлено дефініції понять «глобалізація», «трансформація», «модернізація», «освітні зміни», «освітня реформа», «державне управління освітою»; розкрито значення понятійного конструкту «державне управління модернізацією вищої освіти» й визначено його теоретичне підґрунтя; здійснено порівняльний аналіз державно-управлінського та педагогічного аспектів порушеної проблеми; окреслено перспективи державної політики щодо модернізаційних процесів у системі вищої освіти України; акцентовано увагу на необхідності наукового обґрунтування категоріального апарату дослідження особливостей державного управління модернізацією вищої освіти.

Ключові слова: вища освіта, глобалізація, державне управління, модернізація, оновлення освіти, освітня політика держави, освітня реформа, реформування, трансформація, управлінські заходи.

Постановка проблеми. Сучасні реалії утвердження української державності зумовили складні трансформаційні процеси в кожній сфері суспільного життя, зокрема в освітній галузі. Після прийняття в 2014 р. нового Закону України «Про вищу освіту» [5] в умовах глобалізації та всеохоплюючої інформатизації розпочався новий етап реформування змісту професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі. Модернізація науки та освіти, як зазначено в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [16], має набути випереджального характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються у світі.

Євроінтеграція України, постійні динамічні зміни в соціумі загострюють потребу в змістовному та структурному оновленні системи вищої освіти, осучасненні її сутності відповідно до світових тенденцій розвитку освітніх послуг. Це вимагає

пошуку нових шляхів державного управління модернізацією в галузі освіти упровадженням сучасних інновацій в освітній процес вищих навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим аспектам проблеми державного управління модернізацією освіти й питанням оновлення освітньої галузі присвятили наукові праці багато українських учених, а саме: В. Андрущенко, А. Бойко, В. Кремень, С. Кримський, В. Федотова (філософський підхід); С. Крисюк, В. Луговий, Т. Лукіна, Ю. Молчанова, Н. Обушна, Н. Протасова (державно-управлінський аспект); М. Михальченко, О. Литвиненко, М. Паламарчук, Є. Пінчук, Ю. Шайгородський (політологічний підхід); С. Єрмаханова, Е. Афонін, О. Бандурка, А. Мартинов, Г. Михайлишин, С. Пасека, В. Резнік, П. Штомпка (соціально-історичний аналіз); О. Комар, В. Кравченко, Т. Кристопчук, А. Сбруєва, С. Сисоєва, А. Улановська (науково-педагогічний огляд); Е. Лібанова, М. Салун,

О. Пащенко В. Побережников, Л. Яковенко (економічний аспект), а також зарубіжних дослідників, а саме: П. Андрес, З. Бауман, Б. Чарлтон, А. Гіденс, Дж. Кнайт, В. Кньобл, А. Мартінееллі та ін.

Мета статті – розкрити сутність понятійного конструкту «державне управління модернізацією вищої освіти» й визначити його теоретичне підґрунтя; здійснити порівняльний аналіз державно-управлінського та педагогічного аспектів порушеної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Як державний і громадський інститут, освіта передбачає відповідальність держави та суспільства за стан її функціонування. Тому саме зміна підходів до державного управління освітою є передумовою ефективного реформування національної системи освіти [22, с. 3].

Освіта є однією з галузей, якою опікується держава, створюючи умови для її розвитку. Тому державне управління освітою – певний вид діяльності органів держави, що має виконавчий та розпорядчий характер і полягає в організуючому впливі на суспільні відносини у сфері освіти шляхом застосування державно-владних повноважень; містить цілеспрямоване вироблення, прийняття та реалізацію організуючих, регулюючих і координуючих впливів на освітню сферу. Державне управління освітою – це окрема галузь державного управління, яка забезпечує планомірний вплив на освітню сферу, що ґрунтується на законах та інших нормативних актах і спрямовується на розвиток цієї цілісної системи. Система освіти може впорядковуватися через управління (регулювання зовні) й самоуправління (регулювання зсередини). Система освіти, будучи органічно пов'язаною з управлінням, змінюється зі зміною останнього, вона будує себе лише через управління. У систему державного управління освітою входить також державно-управлінська діяльність (процес) – суспільні відносини, через які реалізуються численні прямі й зворотні зв'язки між суб'єктами й об'єктами управління. Особливість державного управління освітою полягає в тому, що воно, по-перше, має владний характер, поширюється на всю систему освіти, ре-

лізується ієрархічно побудованим апаратом, наділеним певними повноваженнями, за допомогою численних управлінських впливів, характер і типологія яких визначається специфікою об'єктів; по-друге, є процесом реалізації державної влади, її зовнішнім матеріалізованим вираженням [4, с. 54].

Державне управління освітою розвивається відповідно до розвитку суспільства й держави. Воно перебуває під впливом низки тенденцій і чинників суспільного розвитку. Провідну роль серед них відіграють як процеси зовнішнього середовища (глобалізація та її виклики, перехід до інформаційного суспільства, демократизація й емансипація людини), так і внутрішні фактори розвитку управління як сфери людської діяльності. Серед них виокремлюють соціальні, економічні, політичні, ціннісно-ментальні передумови. Зміни в системі державного управління освітою мають багатоаспектний, багатоплановий характер [4, с. 56].

Із позицій системного підходу, визначення сутності поняття «модернізація освіти» є неможливим без аналізу дефініцій таких наукових категорій: «глобалізація», «трансформація», «нововведення», «модернізація», «освітні інновації», «оновлення освіти», «освітня реформа» тощо. Кожна з них має певну змістову специфіку залежно від галузі, у якій використовується.

Україна стала самостійним суб'єктом геополітики нещодавно, коли світ уже був поділений на зони впливів традиційними геополітичними гравцями-країнами [10].

Загалом, глобалізацію визначають як тенденцію до єдності світу [32].

Поняття «глобалізація» означає заострення конкуренції між державами-націями, набуття глобальних масштабів, поширення не тільки на економіку, а й інші сфери життєдіяльності країн. Тому для кожної країни важливим є згуртування громадян, найбільш повне усвідомлення істинних національних інтересів у кожній сфері життєдіяльності та їхнє послідовне відстоювання в конкурентних взаємовідносинах з іншими державами.

На думку П. Скотта, «глобалізація – це, можливо, найбільш фундаментальний виклик, який відчула вища школа за всю

більш ніж тисячолітню історію свого існування» [28, с. 3].

Проблема глобалізації постає в перспективах розвитку вищої школи в глобальному світі в XXI ст., у необхідності підготовки спеціалістів до професійної діяльності щодо управління глобальними процесами. Інтернаціоналізація змінює вимір освіти, а глобалізація змінює світ, у якому розвивається інтернаціоналізація [39, с. 3].

Термін «трансформація» тлумачиться як суттєве структурне перероблення системи, яке перетворює організацію і функції вихідного формоутворення шляхом зміни зв'язків, відносин, опосередкувань. Трансформація є типовим перехідним процесом соціальної еволюції [11, с. 204].

Німецький державознавець і політолог Е. Шнайдер пояснює термін «трансформація» як повне перетворення однієї системи в іншу, так званий «успішно здійснений перехід» [23].

Трансформація людини, формування нової спільноти «суспільства модерну» - це та кінцева мета, що має стояти на вершині парадигми модернізації - сучасного тренду розвитку українського суспільства [17].

Із позицій політології (Ю. Шайгородський), виходячи з визначення поняття «керована трансформація» С. Кримського («реформування постсоціалістичного суспільства в напрямі західноєвропейської парадигми розвитку» [11, с. 206]), категорії «трансформація» та «модернізація» є спорідненими, хоча, на думку вченого, поняття «трансформація» (як теоретичний інструмент аналізу сучасних соціальних змін (як прогресивних, так і навпаки)) є відносно нейтральним за своїм змістом [33].

Освітня зміна – систематичний перехід соціально-педагогічної системи на якісно новий рівень; це тривалий процес, під час якого, в результаті взаємодії різних чинників (економічних, політичних, соціальних, культурних та ін.), відбуваються якісні зміни в системі освіти. Поняття «освітня зміна» конкретизується терміном «розвиток» (необоротна, направлена зміна матеріальних та ідеальних об'єктів, їх перехід від простого до складного, від нижчого до вищого). Освіта є достатньо консервативним середовищем, яке постійно прагне до збереження свого «status quo» в постійно

змінному середовищі. На його збереження націлені підготовка вчителів, організація діяльності навчальних закладів, освітня ієрархія, ставлення до освіти тих, хто ухвалює політичні рішення тощо. Зміни – це реальне життя й майбутнє освіти й освітніх організацій. Для проведення змін необхідним є те, щоб система освіти розвивала свою здатність до реагування на чинники змін (зовнішні, внутрішні, внутрішньоорганізаційні) [4].

На думку М. Михальченка, «трансформація, зміна, розвиток можуть бути орієнтованими на зміну реалій куди завгодно: уперед, назад, убік, по колу і так далі. Модернізація орієнтує суспільство і його структури, сфери на вдосконалення, просування вперед, розроблення й реалізацію нових цілей, завдань, пріоритетів, стратегій. Модернізація – це творчо-перетворювальна функція розвитку. Але специфічна – як засіб оновлення суспільства. Модернізація є незавершеним проектом і також таким, який ніколи не завершується в глобальному вимірі. Суспільство, що завершило модернізаційний проект, може вирушати на «історичний смітник» [14, с. 19]. Науковець указує на різницю між термінами «трансформація» та «модернізація», підкреслюючи, що модернізація є складником процесу трансформації, оскільки трансформація, зміна, розвиток можуть бути орієнтованими на зміну реалій куди завгодно: уперед, назад, убік, по колу тощо. Модернізація передбачає адаптовану до сучасних вимог зміну процесу з набуттям ним нової позитивної якості, трансформація – перетворення внутрішньої сутності певного явища та переведення його з одного стану функціонування в інший. Поняття «модернізація» акцентує увагу на аспекті поліпшення, удосконалення соціальних інститутів, суспільних відносин. І тим самим відрізняється від понять «розвиток», «трансформація», «зміна», що є більш нейтральними щодо динаміки суспільного процесу, його прогресивних тенденцій.

У науковому світі існує широка інтерпретація категорії «модернізація». Загалом, «модернізація» тлумачиться як перехід від традиційного суспільства до сучасного, оновленого. Термін

«модернізація» в перекладі з англійської означає «осучаснення» і позначається наявністю характеристик, властивих сучасному суспільству.

У словниках іншомовних слів «модернізація» (від французького *modernization* – оновлення) – це вдосконалення, зміна, яка відповідає вимогам сучасності; оновлення, надання будь-чому сучасного вигляду, зміна згідно із сучасними вимогами [29].

Спочатку поняття «модернізація» було введено в науковий обіг німецьким ученим Ф. Паульсеном, але воно через свою багатозначність так і залишилося суперечливим. Модернізація, зародившись у Європі в XV – XVI ст., поступово поширилася на всі країни світу. Модернізацію трактували як процес витіснення традиції сучасністю або висхідний розвиток від традиційного суспільства до сучасного [6].

В основі класичних модернізаційних положень були припущення про те, що соціальні зміни є лінійним процесом, пов'язаним із радикальними та всеохоплюючими трансформаціями моделей людського існування й діяльності при переході від традиційності до сучасності. Важливим критерієм модернізації визнавалася комплексність, що унеможлиблює зведення її до будь-якого одного виміру [21, с. 149–151]. Під модернізацією розуміли процес витіснення традиції сучасністю, руху від традиційного суспільства до новітнього, який характеризувався як такий, що вимагає корінних, радикальних змін у всіх сферах людського життя.

Із кінця 90-х рр. XX ст. в Україні розпочалися різноаспектні наукові розвідки з питань модернізації (Е. Афонін [2], Е. Лібанова [12], М. Михальченко [14], М. Паламарчук [18] та ін.), у яких вітчизняні вчені намагалися висвітлити перспективи модернізаційних процесів у різних галузях суспільного життя, зокрема освіти.

На думку В. Кньобля, модернізація означає цілком різні речі для різних суспільств й емпірично обґрунтованої теорії не існує, а наявний лише «дискурс модернізації, розмитості ідеї щодо можливих шляхів розвитку сучасних суспільств» [40, с. 104–105].

Італійський соціолог А. Мартінееллі модернізацію трактує як суму великомасш-

табних соціальних, економічних, політичних і культурних змін, які характеризують світову історію в останні 200 років і походять з багатогранної революції (економічної, соціальної, політичної, культурної) другої половини XVIII століття [41, с. 8].

Англійські дослідники П. Андрас та Б. Чарлтон тлумачать модернізацію як тенденцію до збільшення адаптивних можливостей та ефективності соціальної системи, що є неминучою і, загалом, бажаною, що є основним імперативом цього процесу [37, с. 5].

Польський учений-соціолог П. Штомпка тлумачить модернізацію так: 1) це синонім до всіх прогресивних соціальних змін, коли суспільство рухається вперед (у загальному сенсі); 2) це категорія, тожжна поняттю «сучасність», що означає комплекс соціальних, політичних, економічних, культурних та інтелектуальних трансформацій, що відбувалися на Заході, починаючи з XVI ст., досягнувши розквіту у XX ст. (індустріалізація, урбанізація, раціоналізація, бюрократизація, демократизація, вплив капіталізму, поширення індивідуалізму й мотивації успіху, утвердження розуму й науки тощо); 3) це процес перетворення традиційного (дотехнологічного) суспільства, його трансформації в соціум, для якого характерні машинна технологія, раціональні та секулярні відносини, а також диференційовані соціальні структури [34, с. 10].

Учений М. Михальченко визначає модернізацію переходом від традиційного (суспільства, певного явища, системи тощо) до сучасного, оновленого і є проектом, що ніколи не завершується в глобальному вимірі й орієнтує суспільство та його структури на вдосконалення, просування вперед, розроблення й реалізацію нових цілей, завдань, пріоритетів, стратегій [14].

Модернізація – це системний процес різних зрушень і перетворень конкретних інституційних сфер суспільства, що забезпечують перехід суспільного устрою від одного стану розвитку до іншого в напрямі його осучаснення й постійного якісного вдосконалення [17].

За словами В. Федотової, модернізація містить, насамперед, корінну відмінність

від традиційного погляду, тобто орієнтацію на інновації, переважання інновацій над традицією, світський характер соціального життя, поступовий (нециклічний) розвиток, відокремлену персональність, переважну орієнтацію на інструментальні цінності, індустріальний характер, масову освіту, активний дійовий психологічний склад тощо [31].

Термін «модерн» (лат. «modo» – сучасний) використовується для позначення певних процесів оновлення. У теоріях модернізації основоположними поняттями є такі: «традиція» («традиційне суспільство»), «сучасність» («сучасне суспільство»). Сутність цієї теорії спочатку полягала в трактуванні цих категорій як абсолютно протилежних.

За визначенням Е. Гіденса, модерн (modernity) – це способи соціального життя або організації, які виникли в Європі, починаючи з XVII століття, і які в подальшому набули світового масштабу» [38, с. 1].

Оскільки в перекладі з французької термін «moderne» означає «найновіший», «сучасний», то поняття «модернізація» цілком справедливо може висвітлюватись як процес «осучаснення» освіти відповідно до тих вимог, які формує реальний життєвий процес [3].

Як економічний термін, «модернізація» стосується переважно виробничої сфери, однак сама сутність слова (оновлення чи осучаснення, новітній, сучасний), а також спрямування процесу модернізації на досягнення ефективності дозволяє поширити його значення й на освіту, зокрема вищу. Модернізація вищої освіти охоплює оновлення змісту, структури, стандартів вищої освіти, змісту навчання, методики викладання курсів відповідно до досягнень вітчизняної та світової науки, формування сучасної компетентності фахівця та системи його цінностей і людських якостей, що загалом спричиняє зростання ефективності та якості освіти [35].

Дослідник М. Михальченко – один із перших українських ідеологів-теоретиків, який широко обґрунтував необхідність модернізаційних змін, стверджуючи, що модернізація є синонімом усіх процесів удосконалення суспільства і творчо-перетворювальною функцією розвитку, що

є необхідною умовою соціального існування. І якщо модернізація припиняється, то суспільство занепадає та зникає [14, с. 39]. Модернізацію вчений розглядає як будь-яке динамічне, свідомо регульоване і якісне покращення в різних сферах суспільного життя, яке запроваджується в тих чи інших країнах для скорочення відставання від держав конкурентів. Якісна модернізація – це завжди незавершений процес, адже суспільство, яке завершило модернізаційний проект, може вирушати на «історичний смітник» [14, с. 39].

На думку М. Салуна, модернізація – це сукупність процесів індустріалізації, секуляризації, урбанізації, становлення системи загальної освіти, представницької політичної влади, посилення просторової й соціальної мобільності тощо, що призводять до формування «сучасного відкритого суспільства» на противагу «традиційному закритому» [24, с. 107].

Модернізація – спосіб існування сучасності (З. Бауман) [36, с. 192].

Таким чином, під модернізацією розуміється перехід від традиційного суспільства до сучасного, оновленого. Поняття «модернізація» охоплює загальний напрям принципових змін, воно означає оновлення системи освіти та виховання з одночасним збереженням актуальних здобутків із попередніх історичних періодів.

Модернізація здійснюється в різних сферах суспільного розвитку: економічній, політичній, соціальній, культурній, духовній, а соціально-трудова потенціал за своїм покомпонентним змістом пронизує усі ці сфери, як і вони регламентують його стан та передумови розвитку [19].

Модернізація орієнтує суспільство і його структури на вдосконалення, просування вперед, розроблення й реалізацію нових цілей, завдань, пріоритетів, стратегій [14].

Модернізація освіти нерозривно пов'язана з розвитком суспільства, вона, по суті, є формуванням майбутньої моделі подальшого трансформування суспільства. Цілі модернізації вищої освіти розподіляють на результативні та забезпечувальні. Результативні детермінують бажані кінцеві результати модернізації вищої освіти, яких треба досягти за певний проміжок

часу. Забезпечувальні відображають бажані параметри стану та функціонування системи вищої освіти, без яких неможливо досягти результативних цілей [35].

Як стверджують С. Сисоєва та Т. Кристопчук, модернізація в освіті – це «зміни, що підтримують і забезпечують динамічний розвиток освіти відповідно до цілей реформ, створення та реалізація моделей випереджувального розвитку освіти, адекватних до потреб суспільства, визначення напрямів «прориву» й зосередження зусиль на досягненні поставленої освітніми реформами мети» [26, с. 44].

На думку вчених, модернізація є необхідною передумовою реформування вищої освіти. Реформи в освіті залежать від політичних, фінансово-економічних та суспільних державних інституцій, які є дотичними до сфери освіти, а також відповідають визначеній меті розвитку освіти. Поняття «реформування» тлумачиться як необхідна передумова модернізації соціальної системи, що полягає в реорганізації діяльності сфери освіти, спрямованої на виконання нових завдань, як правило, на основі впровадження суттєво оновленої або нової освітньої парадигми.

Дослідниця А. Сбруєва запропонувала такі розуміння поняття «реформування освіти»: 1) процес політико-адміністративних змін, що ініціюється «згори» й передбачає здійснення певного кола структурних перетворень на різних рівнях освітньої системи, що можуть мати як частковий, так і радикальний характер; 2) процес політико-адміністративних, педагогічних та суспільних змін, що передбачає здійснення сукупності перетворень освітньої системи загалом та кожного навчального закладу зокрема, ініціюється як «згори донизу» (політико-адміністративний процес), так і «знизу догори» (педагогічний процес), ураховує взаємні впливи чинників «зсередини» та «ззовні» (соціальний процес), містить як структурний (організаційний), так і культурний (функціональний, педагогічний) аспекти [25]. Таке розуміння сутності процесу реформування є близьким до тлумачення поняття «модернізація».

Найзагальніші підходи до модернізації вищої освіти базуються на тому, що розви-

ток суспільства має здійснюватися через освіту. Як підкреслює Л. Яковенко, модернізація освіти, по суті, є формуванням майбутньої моделі подальшого трансформування суспільства. Під модернізацією вищої освіти розуміємо кардинальні зміни відповідно до вимог сучасності; процес, спрямований не лише на зміст і технології, а також на розвиток особистості, духовних, моральних, творчих засад її розвитку в умовах масових взаємодій індивідів та держави. Об'єктивно кардинальні зміни здійснюються в певних формах, у зв'язку з чим аналіз модернізації на понятійному, абстрактному рівні зумовлюється встановленими цілями, змістом, стратегією, критеріями соціальних змін [35].

Учений Г. Михайлишин під модернізацією розуміє відносно стійкий набір комплексних соціально-культурних і техніко-економічних особливостей сучасного суспільства. Водночас модернізація суспільства й вищої освіти – системотворчі поняття. Очевидною є важлива тенденція розвитку: якщо ефективно розвивається освіта, то ефективними будуть і модернізаційні процеси, що забезпечують стійкість розвитку суспільства. Саме освітня сфера є вирішальним інструментом для реалізації модернізаційних тенденцій розвитку суспільства. Дослідник підкреслює, що для модернізації суспільства «освіта» – системотворче поняття. Не бізнес і його соціальні інститути, а теоретичне наукове знання й освітня сфера є віссю розвитку суспільства, що модернізується [13].

Як зазначено в «Національній доктрині розвитку освіти в Україні», освіта має стати стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету й конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [15].

Як зауважують учені, стратегія модернізації вищої освіти стосується періодів часу (розрахована на досить тривалий або короткий термін); реалізується як «сувора стратегія», заснована на точних параметрах організаційної структури та фінансів або як «несувора стратегія», що об'єднує аспекти культури і враховує погляди учасників процесу модернізації вищої освіти; стосується політичної,

економічної, соціальної та інших складових; утілюється в кількісних і якісних характеристиках [35].

Серед критеріїв модернізації вищої освіти виділяють високу гнучкість, здатність пристосовуватися до змін, реагувати на них, оскільки розв'язання проблем прогнозується лише частково. Критерії модернізації визначають кінцевий образ системи, її заплановані стани.

Модернізація вищої освіти є основою зростання можливостей вибору індивідом напряму освіти, спеціальності, рівня підготовки, форми освіти, розробки та реалізації індивідуальної стратегії освіти, а надалі – місця роботи (у територіальному розумінні), використання різноманітних джерел оплати навчання. Розширюються можливості суспільства: виникають варіанти отримання освіти і формування якісних знань [35].

На думку Є. Пінчука, модернізація вищої освіти є складним процесом соціокультурної діяльності, що полягає в досягненні керованої позитивної якісної зміни соціальної системи. Зміст модернізації не зводиться лише до інновацій і нововведень, оскільки за їх допомогою здійснюється частина повного циклу модернізаційного процесу. Модернізація освіти – це системна якісна зміна, що містить багато компонентів, а саме: інноваційні процеси трансформації освіти, нові технології в освіті, міжнародна спрямованість вищої освіти та розвиток внутрішнього потенціалу освіти [20].

На думку В. Андрущенка, «основними компонентами модернізації освіти, зокрема вищої, є такі: приведення системи освіти у відповідність до європейських норм і стандартів; прискорення інтеграційного процесу; інтенсивне впровадження в систему освіти сучасних інформаційних технологій, мовних стратегій, наукових досягнень (інновацій); фундаменталізація освіти на основі поглиблення її зв'язків з наукою та соціальною практикою; підвищення якості освітніх послуг; створення ринку освітніх послуг та забезпечення однакового доступу до нього; забезпечення безперервності, створення можливості для кожного громадянина мати доступ до освіти впродовж життя; інтеграція системи «освіта – наука – практика»; створення освітньо-науко-

вих комплексів шляхом інтеграції освітніх закладів і наукових установ» [1, с. 31]. Як зазначає вчений, сутність загальної ідеології модернізації освіти полягає в збереженні минулого, його очищенні від деформацій й осучасненні відповідно до світового досвіду, а сутність модернізації системи освіти полягає в переході до нової освітньої парадигми, під якою розуміється сукупність принципів, ціннісних настанов і способів організації освітньої діяльності, які визначають погляд на освіту, її мету, модель та освітній ідеал, адекватний антропологічним та соціокультурним запитам суспільства.

Погоджуємося з твердженням С. Сисоевої про те, що «процес модернізації освіти можливий тільки після реформування її основ відповідно до вимог часу» [26, с. 44].

Як зауважує С. Пінчук, модернізація освіти – це системна якісна зміна, що містить багато компонентів, а саме: інноваційні процеси трансформації освіти, нові технології в освіті, міжнародну спрямованість вищої освіти та розвиток внутрішнього потенціалу освіти [20].

Оскільки, як зазначалося вище, «модернізація» тлумачиться як оновлення, вдосконалення, надання будь-чому сучасного вигляду, зміна згідно із сучасними вимогами [29], то модернізація освітньої системи передбачає її вдосконалення згідно з потребами сучасного суспільства й виведення її на новий рівень.

Дослідниця А. Улановська підкреслює, що модернізація – це складний цілісний багатовимірний процес перетворення всієї системи, зумовлений сукупністю чинників і, насамперед, новими потребами на сучасному етапі розвитку суспільства, характерними особливостями якого є посилення функціональної диференціації змісту підготовки, полісуб'єктність, а також перехід від вертикальних до горизонтальних зв'язків між компонентами системи [30].

Як підкреслює О. Комар, мова ведеться про зміни в системі освіти в процесі її розвитку, які призведуть до найкращих результатів [7].

На думку В. Кравченка, модернізація вищої освіти – це система творення майбутнього інтелектуального розвитку України, це майбутнє не тільки окремого фахівця – випускника вищого навчального

закладу, а й держави загалом. Вища школа має стати головним інститутом трансляції культури, акумулювання та передання інтелектуального потенціалу суспільства, фундаментом людського розвитку та прогресу суспільства, гарантом духовного та культурного розвитку суспільства [8].

Порівняльний аналіз дефініцій поняття «модернізація» підтверджує його глибину, складність і багатовимірність.

Державне управління освітніми змінами має здійснювати вплив на систему вищої освіти, що ґрунтується на законах та інших нормативних актах і спрямовується на розвиток цієї цілісної системи. Система освіти може впорядковуватися через управління (регулювання ззовні) й самоуправління (регулювання зсередини). Взаємозв'язок системи освіти й управління нею можна пояснити на прикладі системи освіти, як поля битви управління з впливами, які порушують нормальне життя цієї системи. Система освіти, будучи органічно пов'язаною з управлінням, змінюється зі зміною останнього, вона будує сама себе лише через управління [22, с. 9].

Державне управління освітою є особливим видом професійної діяльності, яка спрямована на систему освіти з метою забезпечення її життєдіяльності та розвитку у зв'язку зі зміною обставин. Сутність управління освітою – це цілеспрямована діяльність щодо створення соціально-прогностичних, організаційних, правових, кадрових, педагогічних, матеріально-фінансових та інших умов, необхідних для оптимального функціонування й розвитку галузі, реалізації її мети, здійснення переходу на якісно новий рівень. Управління в освіті розглядається як підсистема соціального управління [22, с. 9].

Як зазначає С. Крисюк, державне управління в освіті – це професійна управлінська діяльність, до якої необхідно готуватися. Управління є мистецтвом, воно ґрунтується на наукових концепціях, теоріях, принципах, методах, управлінських технологіях. Особливістю державного управління у сфері освіти як навчальної дисципліни є те, що в процесі її вивчення слухачі засвоюють наукові основи управлінської діяльності на національному та регіональному рівнях [9, с. 9].

Державне управління освітою – особливий вид професійної діяльності, спрямований на систему освіти з метою забезпечення її життєдіяльності, цілеспрямованої динаміки розвитку у зв'язку зі зміною обставин. Суть управління освітою – це цілеспрямована діяльність щодо створення соціально-прогностичних, організаційних, правових, кадрових, педагогічних, матеріально-фінансових та інших умов, необхідних для оптимального функціонування й розвитку галузі, реалізації її мети, здійснення переходу на якісно новий рівень. Управління в освіті розглядається як підсистема соціального управління. Під соціальним управлінням розуміють вплив на суспільство з метою його впорядкування, збереження якостей, специфіки, удосконалення й розвитку; це цілеспрямований і систематичний інформаційний вплив суб'єкта управління на його об'єкт із коригуючим урахуванням змін, що відбуваються в останньому [4].

Висновки. Отже, проаналізувавши різні підходи до визначення наукових категорій «глобалізація», «трансформація», «модернізація», «освітні зміни», «освітня реформа», «державне управління освітою» та значення понятійного конструкту «державне управління модернізацією вищої освіти», окресливши його теоретичне підґрунтя, зроблено висновок, що понятійний конструкт «державне управління модернізацією вищої освіти» доцільно тлумачити як організований загальнодержавний процес цілеспрямованого вироблення, ухвалення та реалізації механізмів організаційного й координаційного впливу на освітні зміни в системі професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах, що спрямовані на реформування освіти шляхом використання повноважень виконавчої влади через виконання законів і здійснення контролю за цим процесом із метою забезпечення соціальної стабільності, економічного добробуту й культурного розвитку держави, її конкурентоспроможності та національної безпеки на міжнародній арені.

Вища освіта України, інтегруючись в європейський освітній простір, має відображати національну ідентичність цивілізаційно-культурних ознак й особливостей

історичного моменту; повинна забезпечувати безперервність прогресивного розвитку, здійснюючи якісну підготовку майбутніх конкурентоспроможних фахівців відповідно до постійних трансформацій на ринку праці.

Список використаної літератури:

1. Андрущенко В. Роздуми про освіту: Статті. Нариси. Інтерв'ю. Київ: Знання України, 2010. 670 с.
2. Афонін Е., Бандурка О., Афонін Е. Велика розтока (глобальні процеси сучасності: соціально-історичний аналіз). Київ: ПАРАПАН, 2002. 352 с.
3. Бойко А. Філософія модернізації освіти в системі ринкових трансформацій: світоглядно-філософський аналіз: автореф. дис. ... д-ра філос. наук: спец. 09.00.10. Київ, 2010. 31 с.
4. Державне управління у сфері освіти: конспект лекцій з дисциплін нормативної частини магістерської програми за спеціальністю «Державне управління у сфері освіти» / авт. кол.: Н. Протасова, С. Крисюк, Т. Лукіна та ін.; за заг. ред. Н. Протасової. Київ: НАДУ, 2012. 60 с.
5. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII 2014 р. URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
6. Ермаханова С. Теория модернизации: история и современность. URL: <https://refdb.ru/look/2811626.htm>.
7. Комар О. Модернізація сучасного навчально-виховного процесу. URL: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/386/1/modernizacia.pdf>.
8. Кравченко В. Модернізація професійної підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури: теорія і практика: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2016. 435 с.
9. Крисюк С. Державне управління освітою : навч. посіб. для слухачів, асп., докторантів спец. «Державне управління освітою». Київ: НАДУ, 2009. 220 с.
10. Кремень В. Якісна освіта і нові вимоги часу. Педагогічна і психологічна науки в Україні. Київ: Педагогічна думка, 2007. Т. 1. Теорія та історія педагогіки. С. 11–23.
11. Кримський С. Запити філософських смислів. Київ: Вид. ПАРАПАН, 2003. 240 с.
12. Лібанова Е. Модернізація економіки України в контексті соціальних викликів. Демографія та соціальна економіка. 2011. № 1(15). С. 24–38.
13. Михайлишин Г. Модернізація освітньої сфери як фактор модернізації суспільства. Гілея: науковий вісник. 2012. Вип. 63. С. 455–460.
14. Михальченко М. Політична реальність в Україні: трансформація, модернізація, революція? Сучасна українська політика: Політики і політологи про неї. Київ, 2000. Вип. 2. С. 5–45.
15. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст.. Освіта. 2002. № 26. С. 2–4.
16. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
17. Обушна Н. Модернізація – сучасний тренд розвитку суспільства. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-3/doc/1/06.pdf>.
18. Паламарчук М. Виклики модернізації в Україні: політичні аспекти: монографія / за ред. О. Литвиненка. Київ: НІСД, 2014. 152 с.
19. Пасека С. Концептуальні підходи до модернізації соціально-трудового потенціалу регіону. URL: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/3678/1/256%20-%20266.pdf>.
20. Пінчук Є. Генезис понятия і сутності модернізації освіти. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. Київ, 2009. Вип. 91–93. С. 29–35.
21. Побережников В. Модернизация: теоретико-методологические подходы. Экономическая история. Обзорение / под ред. В. Побережникова. Москва, 2002. Вип. 8. С. 146–168.
22. Реформування освіти в Україні: державно-управлінський аспект : навч.-наук. вид. / Н. Протасова, В. Луговий, Ю. Молчанова та ін.; за заг. ред. Н. Протасової. Львів: НАДУ, 2012. 456 с.
23. Резнік В. Модернізація, самоорганізація та легітимація соціального порядку у сучасному перехідному суспільстві: концепція дослідження. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. Харків, 2014. Вип. 20. С. 21–26.
24. Салун М. Відтворення та модернізація трудового потенціалу підприємства (території): монографія. Харків: ХНЕУ, 2011. 236 с.
25. Сбруєва А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації

- (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. Суми: ВАТ «Сумська обласна друкарня»; Видавництво «Козацький вал», 2004. 500 с.
26. Сисоєва С., Кристопчук Т. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навчальний посібник. Рівне: Овід, 2012. 352 с.
27. Сисоєва С. Освітні реформи: освітній контекст. Теорія і практика управління соціальними системами. Харків: Видавничий центр НТУ «ХПІ», 2013. С. 44–55.
28. Скотт П. Глобалізація і університет. ВВШ «Alma Mater». 2000. № 4. С. 3–8.
29. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних сполучень / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. Київ: Довіра. 2000. 1018 с.
30. Улановська А. Модернізація вищої освіти: характеристика понятійного апарату дослідження. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології / гол. ред. А. Сбруєва. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. № 1 (35). С. 260–270.
31. Федотова В. Типологія модернізацій і способів їх изучення. Вопросы философии. № 4. 2000. С. 10–13.
32. Філософські засади моделювання системи освіти в ХХІ столітті. URL: <http://info-library.com.ua/books-text-4039.html>.
33. Шайгородський Ю. Поняття «трансформація» як інструмент аналізу соціальних змін. Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. 2010. № 4. С. 51–53.
34. Штомпка П. Соціологія соціальних змін / пер. з англ.; под ред. В. Ядова. Москва: Аспект-Пресс, 1996. 416 с.
35. Яковенко Л., Пащенко О. Економічні основи модернізації вищої освіти в умовах становлення економіки знань. Полтава: Скайтек, 2011. 216 с.
36. Bauman Z. Liquid Modernity. Cambridge, UK: Polity Press, 2000. 229 p.
37. Charlton B., Andras P. The Modernization Imperative Exeter, UK: Imprint Academic, 2003. 85 p.
38. Giddens A. The Consequences of Modernity. Stanford: Stanford University Press, 1990. 186 p.
39. Knight J. Updating the Definition of Internationalization. International Higher Education. 2003. № 33. P. 1–3.
40. Knöbl W. Theories That Won't Pass Away: The Never-ending Story of Modernization Theory. Handbook of Historical Sociology; ed. by Gerard Delaty, Engin F. Isin. 2003. P. 96–107.
41. Martinelli A. Global Modernization: Rethinking the project of modernity. London: SAGE Publications, 2005. 159.

Ажажа М. А. Научная интерпретация составляющих понятийного конструкта «государственное управление модернизацией образования»

В статье освещено дефиниции понятий «глобализация», «трансформация», «модернизация», «образовательные изменения», «образовательная реформа», «государственное управление образованием»; раскрыто значение понятийного конструкта «государственное управление модернизацией высшего образования» и определено его теоретические основы; осуществлено сравнительный анализ государственно-управленческого и педагогического аспектов затронутой проблемы; очерчено перспективы государственной политики по модернизационных процессов в системе высшего образования Украины; акцентировано внимание на необходимости научного обоснования категориального аппарата исследования особенностей государственного управления модернизацией высшего образования.

Ключевые слова: *высшее образование, глобализация, государственное управление, модернизация, образования, образовательная политика государства, образовательная реформа, реформирование, трансформация, управленческие меры.*

Azhazha M. The scientific interpretation of the components conceptual construct "the state management of education modernization"

The article highlights the definitions of the concepts "globalization", "transformation", "modernization", "educational changes", "educational reform", "public administration of education". The significance of the conceptual construct "state management of the modernization of higher education" is revealed and its theoretical foundations are defined. The comparative analysis of the state-managerial and pedagogical aspects of the problem implemented. Outlined the prospects for state policy on modernization process in the system of higher education in Ukraine. It is emphasized on the necessity of scientific substantiation of the categorical apparatus of the study of the features of state management of the modernization of higher education.

It is emphasized that in the process of modernization, higher education of Ukraine should reflect national identity. In the context of European integration, the higher education system should ensure the continuity of the progressive movement, to carry out qualitative training of future competitive specialists. Public administration of higher education modernization «is an organized nationwide process of purpose-oriented development, adoption and implementation of mechanisms for organizational and coordinating influence on educational changes in the system of professional training of future specialists aimed at reforming education through the use of executive powers through the implementation of laws and monitoring of this a process aimed at ensuring social stability, economic prosperity and cultural development of the state, its competitiveness and national security internationally.

Key words: *higher education, globalization, public administration, modernization, education, state educational policy, educational reform, reform, transformation, management measures.*